

|                                                                                                                  |     |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| МЕХАНІЗМИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ ВІДНОСИН В УМОВАХ ВСТУПУ УКРАЇНИ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СПІВТОВАРИСТВА      |     |
| <i>І.В. Пушкарь</i>                                                                                              | 104 |
| РОЗВИТОК ПРОДУКТИВНИХ СИЛ ЯК ФАКТОР ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОЇ КОРПОРАТИВНОЇ ЕКОНОМІКИ                      |     |
| <i>М.М. Радева</i>                                                                                               | 105 |
| ІННОВАЦІЙНІ ОЗНАКИ РОЗВИТКУ ПРОДУКТИВНИХ СИЛ                                                                     |     |
| <i>А.І. Редько</i>                                                                                               | 106 |
| СОЦІАЛІЗАЦІЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ                                                                              |     |
| <i>А.Д. Решетняк, Т.М. Лебедик</i>                                                                               | 109 |
| ОСОБАЛИВОСТІ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ В УКРАЇНІ                                                   |     |
| <i>В.А. Рибачук</i>                                                                                              | 111 |
| УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ТЕХНОГЕННОЮ БЕЗПЕКОЮ ВИРОБНИЧОЇ ТА СОЦІАЛЬНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ РЕГІОНІВ           |     |
| <i>Д. О. Рипка, С. А. Кушнар</i>                                                                                 | 112 |
| КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ЩОДО ФОРМУВАННЯ НОВОЇ МОДЕЛІ АГРАРНОГО ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ                                 |     |
| <i>С.М. Розач</i>                                                                                                | 115 |
| КОМПЛЕКСНИЙ ПІДХІД ДО СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА                        |     |
| <i>В.О. Рожков</i>                                                                                               | 116 |
| ТЕРИТОРІАЛЬНА ДИНАМІКА РІВНЯ СОЦІАЛЬНИХ НЕГАРАЗДІВ В УКРАЇНІ                                                     |     |
| <i>О.Я. Романів</i>                                                                                              | 119 |
| СТАН СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ УГІДЬ І ПРОБЛЕМИ МОНІТОРИНГУ ПРИРОДНОЇ ПРОДУКТИВНОСТІ РУНТІВ                          |     |
| <i>В.В. Россоха</i>                                                                                              | 123 |
| ПОДХОДИ К ФОРМИРОВАНИЮ ЕКОНОМИКО-ЕКОЛОГИЧЕСКИХ СЕТЕЙ (НА ПРИМЕРЕ ОСОБО ЦЕННЫХ ПРИРОДНЫХ ТЕРРИТОРИЙ)              |     |
| <i>О.Е. Рубель</i>                                                                                               | 126 |
| ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО МАШИНОБУДУВАННЯ В СУЧАСНИХ УМОВАХ     |     |
| <i>О.В. Селезнєва</i>                                                                                            | 128 |
| ЕКОНОМІЧНЕ СТИМУЛЮВАННЯ РАЦІОНАЛЬНОГО ВОДОКОРИСТУВАННЯ                                                           |     |
| <i>А.В. Сидорчук</i>                                                                                             | 130 |
| ЕФЕКТИВНІСТЬ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНОЮ СИСТЕМОЮ ОСВІТИ                                                  |     |
| <i>В.В. Сиченко</i>                                                                                              | 131 |
| РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОЇ СФЕРИ ДІЯЛЬНОСТІ                                                               |     |
| <i>К.О. Січкаренко</i>                                                                                           | 133 |
| ТРАНСФОРМАЦІЯ МЕХАНІЗМУ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ РЕГІОНІВ В УМОВАХ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ КРИЗИ          |     |
| <i>І.В. Скорнякова</i>                                                                                           | 136 |
| ПРОДУКТИВНІ ЯКОСТІ АСКАНІЙСЬКОГО БАГАТОПЛІДНОГО КАРАКУЛЮ                                                         |     |
| <i>О.В. Сменова</i>                                                                                              | 138 |
| СИСТЕМА ЗАХОДІВ ЩОДО ПІДТРИМКИ ЕКОНОМІЧНОЇ СТІЙКОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПІДПРИЄМСТВА                         |     |
| <i>О.Г. Сокіл</i>                                                                                                | 139 |
| ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ КОНЦЕПЦІЇ НООСФЕРИ В КОНТЕКСТІ ПОСИЛЕННЯ ВПЛИВУ ІННОВАЦІЙНИХ ФАКТОРІВ НА ЗРОСТАННЯ ЕКОНОМІКИ. |     |
| <i>В.П. Соловійов</i>                                                                                            | 141 |
| ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ РЕГІОНАЛЬНОГО УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ОХОРОНИ ГРОМАДСЬКОГО ЗДОРОВ'Я                                   |     |
| <i>І.М. Солощенко, І.В. Рожкова</i>                                                                              | 143 |
| ТРАНЗИТНИЙ ПОТЕНЦІАЛ РЕГІОНУ                                                                                     |     |
| <i>О.М. Стасюк</i>                                                                                               | 147 |

УДК: 65.012.2:33

**РЕГІОНАЛЬНІ АСПЕКТИ СТРАТЕГІЇ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО  
РОЗВИТКУ УКРАЇНИ**

*О.Г. Пенькова, докторант,  
Науково-дослідний економічний інститут міністерства економіки України*

Протягом останніх років кожен уряд нашої країни та наукова громадськість підкреслюють необхідність визначення обмеженого кола пріоритетів соціально-економічного розвитку держави взагалі, та регіонів, зокрема. Розробка інструментів державної політики на основі аналізу розвитку окремих регіонів дає можливість згладжувати регіональні диспропорції, сприяти розвитку депресивних територій і, особливо, полюсів зростання країни, що забезпечують високий рівень конкурентоспроможності її економіки, стабільну позицію на світових ринках та гарантують значні темпи зростання економіки.

В умовах обмежених обсягів бюджетних коштів вирішити всі проблеми, наявні в економіці регіонів та сфері соціального забезпечення, неможливо. До того ж, починаючи з 2004 року, загострює ситуацію перманентний виборчий процес, під час якого основна платформа потенційних кандидатів ґрунтується на обіцянках збільшити обсяги соціальних витрат, а потім «успішно» реалізовується. Безперечно, забезпечення зростання економіки неможливе без соціальних гарантій, гідної оплати праці та справедливого розподілу доходів. Але рівень соціальних витратків держави повинен сприяти оптимальному відтворенню людського капіталу та не повинен нести загрозу економічній стабільності.

Відсутність чітких стратегічних пріоритетів соціальної політики призводить до розпорошування коштів та тотального недофінансування соціальних установ, від чого зрештою потерпають найменш захищені категорії населення. Попри постійне збільшення абсолютних розмірів соціальних витратків, жодна з соціальних функцій держави досі не реалізується в кількісних та якісних параметрах, передбачених законом. Механічне збільшення ресурсного забезпечення соціальної сфери підмінило собою зміни, які мали б відбутися в її реорганізації, технологіях забезпечення соціальних потреб, збільшенні соціальної віддачі ресурсів, що спрямовуються на розвиток соціальної сфери.

Триваюча протягом 2004–2008 року «соціалізація» бюджету не дозволила вирішити основну проблему регіонального розвитку – диференціацію, причому не тільки економічну, а й соціальну. На підтвердження цієї тези наведемо дані Держкомстату. Середня заробітна плата в Україні в квітні 2008 року склала 1735 грн., що на 16,8 % більше, ніж у листопаді 2007 р. Проте через активізацію інфляційних тенденцій реальний приріст цього показника суттєво сповільнився. За квітень реальна заробітна плата в Україні впала ще на 2 % порівняно з попереднім місяцем. У 9 регіонах України: в Автономній Республіці Крим, Запорізькій, Київській, Львівській, Одеській, Рівненській, Херсонській, Чернівецькій та Чернігівській областях – реальна заробітна плата впала приблизно на 5 %. Зростання реальної заробітної плати на 3–4 % відбувалось тільки в трьох областях: Вінницькій, Полтавській та Харківській.

Показовим щодо реальної ефективності системи соціального захисту в Україні є те, що для забезпечення бюджетного збалансування Законом України «Про Державний бюджет України на 2008 рік та про внесення змін до деяких законодавчих актів України» було зупинено дію 102-х соціальних законів. За деякими оцінками, загальна «вартість» цих законів для бюджету сягала 105 млрд. грн., що доводить цілковиту неадекватність системи соціального захисту, що склалася.

Попри номінальне зростання, відсутні позитивні зрушення в регіональній диференціації заробітної плати. Так, середня заробітна плата в м. Києві складала у квітні 2008 р. 175 % середньо українського показника (3045 грн. проти 1735 грн.), у Тернопільській області цей показник залишається найнижчим – 70,5 % (1224 грн.). У квітні 2007 р. ці показники склали 167 % та 68 % відповідно.

Регіональний дисбаланс в основних макроекономічних показниках зумовлений, насамперед, неоднаковими природно-географічними умовами, різною забезпеченістю необхідними матеріально-технічними ресурсами, також значною мірою здатністю регіонів швидко і динамічно реагувати на зміни у навколишньому середовищі, знаходити внутрішні резерви для економічного піднесення, можливості виходу на національні та міжнародні ринки. За таких умов можливості вирівнювання добробуту громадян на різних територіях пов'язані зі здатністю регіонів акумулювати інвестиційні ресурси та ефективно їх використовувати для розвитку промислового й сільськогосподарського виробництва. Але рівень регіональної диференціації за обсягами прямих іноземних інвестицій на одну особу зростає: від 51,3 рази в 2000 році, до 77,7 разів в 2007 році.

Наведені регіональні особливості та зростаюча диференціація в рівнях розвитку свідчать про необхідність розробки спеціальних заходів та інструментів регіональної політики,

які були б спрямовані на вирішення конкретних проблем соціально-економічного розвитку регіонів із врахуванням їх специфіки. Формування та успішність реалізації такої політики можливе лише за таких умов: 1) повинна носити довгостроковий характер, тобто основною її метою є вирішення довгострокових структурних завдань; 2) має бути викладена у вигляді стратегії регіонального розвитку, що повинна бути складовою довгострокової стратегії соціально-економічного розвитку країни; 3) повинна мати надійну законодавчу основу; 4) має враховувати особливості ринків, передбачати здійснення вибору між районами, до яких буде спрямовано ресурси, використовуючи бюджетні обмеження; 5) вимагає скоординованого політичного підходу.

Характерними ознаками низької ефективності державного управління регіональним розвитком сьогодні є наступні;

- відсутність системного формування інституційного та законодавчого забезпечення розвитку адміністративно-територіальних одиниць. Положення чинного Закону України «Про стимулювання розвитку регіонів» залишаються переважно декларативними. На практиці пріоритетного значення набуває врегулювання поточних місцевих та кон'юнктурних питань регіонального розвитку;

- збереження практики «ручного управління» соціально-економічним розвитком регіонів. Перевищення окремими посадовими особами своїх повноважень у взаємовідносинах з керівниками регіонального і місцевого рівнів призводить до непрозорості та суб'єктивізму у прийнятті рішень щодо визначення перспектив розвитку регіонів;

- надмірна політизація управлінських рішень. Поширення на місцях практики реалізації окремими посадовими особами інтересів політичних сил, які вони представляють, порушує конституційні норми і демократичні принципи діяльності регіональних органів державної влади та місцевого самоврядування, унеможлиблює забезпечення прав та задоволення потреб населення;

- поглиблення суперечностей щодо розподілу матеріальних і фінансових ресурсів між місцевими органами державної влади та органами місцевого самоврядування, що загострює конфліктну ситуацію на місцях та ускладнює процедури вирішення соціально-економічних проблем місцевого розвитку;

- соціальна апатія та зневіра населення у ефективності соціально-економічних реформ на регіональному рівні внаслідок корупційних і протиправних дій окремих представників місцевої влади.

Найякий механізм регулювання регіонального розвитку є недостатньо ефективним, що обумовлено відсутністю системного підходу до реалізації регіональної політики, а відтак – аморфністю стратегічного планування і програмування перспектив розвитку українських регіонів. Такий стан призводить до подальшого поглиблення в країні соціально-економічних диспропорцій регіональної динаміки.

За нинішніх економічних обставин та жорстких бюджетних обмежень Україна не може виробити політику регіонального розвитку, що базувалася б на принципах жорсткої централізації, стандартизації, стимулювання та постійного спрямовування місцевого та регіонального розвитку центральним урядом.

В основі розробки та впровадження політики регіонального розвитку повинні бути покладені конкретні визначені цілі та пріоритети. Стратегічне планування найбільшою мірою відповідає цілям регіональної політики. При довгостроковому плануванні залишаються незмінними екзогенні та ендогенні умови функціонування регіону, в той час як стратегічне планування розраховане на нестабільне навколишнє середовище, можливу зміну чинників внутрішнього розвитку, які важко спрогнозувати. Результатом стратегічного планування повинна бути стратегія регіонального розвитку, що ґрунтується на оцінці сильних ресурсно-економічних сторін регіонального розвитку, котрі формують його переваги та забезпечують економічне зростання та оцінці відповідних слабих сторін, що гальмують соціально-економічний розвиток регіону.

Сьогодні у кожному регіоні розробляються регіональні стратегії, метою яких є визначення довгострокових цілей розвитку, параметрів планових змін. Вони не обмежуються лише визначенням перспективних напрямків розвитку, а передбачають програму конкретних дій регіональної влади в розрізі пріоритетних для регіонів сфер економічної діяльності з метою досягнення бажаних планових орієнтирів.

Аналіз реалізації регіональних стратегій розвитку дозволяє стверджувати, що жодна з них не була виконана в повному обсязі. Така ситуація зумовлена, насамперед, економічною неспроможністю переважної більшості територіальних громад, органів місцевого самоврядування щодо здійснення власних і делегованих повноважень, недостатністю ресурсів у бюджетах розвитку територіальних громад для інвестицій. Вирішити цю проблему можливо лише за умови внормувати фінансової самостійності територіальних громад шляхом реформування податкової та бюджетної системи у напрямі розширення доходної бази місцевого самоврядування.

Не сприяє реалізації стратегій й відсутність чіткого розподілу повноважень між рівнями, органами та посадовими особами місцевого самоврядування. Подолання фрагментарності, забезпечення системного, цілісного характеру державного управління розвитком регіонів в Україні вимагає, насамперед, законодавчого визначення меж територіальної юрисдикції органів державної влади та органів місцевого самоврядування.

З метою усунення недоліків в стратегічному плануванні регіонального розвитку необхідно, щоб розробка стратегії спиралася на існуючі у світовій практиці концептуальні підходи та моделі регіонального розвитку та містила чіткі кількісні критерії досягнення сформульованих в стратегії цілей та завдань.